

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

P., dnia 19 czerwca 2020 r.

Sąd Okręgowy w Poznaniu, Wydział XV Cywilny Odwoławczy

w składzie następującym:

Przewodniczący: sędzia Michał Wysocki

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w dniu 19 czerwca 2020 r. w P.

sprawy z powództwa B. D.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych – II Oddział w P.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Rejonowego Poznań – Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu

z dnia 28 stycznia 2020 r.

sygn. akt I C 4122/18

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Rejonowemu Poznań – Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Michał Wysocki

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 28 stycznia 2020 r., sygn. I C 4122/18, Sąd Rejonowy Poznań – Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu:

- w punkcie 1. oddalił powództwo;

- w punkcie 2. przyznał od Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego Poznań – Nowe Miasto i Wilda w Poznaniu na rzecz r.pr. J. O. kwotę 2.952 zł (w tym podatek od towarów i usług) tytułem nieopłaconych kosztów pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu;

- w punkcie 3. zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwotę 3.600 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (k. 284).

W uzasadnieniu Sąd Rejonowy w pierwszej kolejności ustalił, że B. D. urodził się w dniu (...), a w dniu (...) r. przyznano mu rentę strukturalną od kwietnia (...)roku do marca (...)roku w wysokości 1.254,67 zł. W dniu (...) r. powód złożył wniosek o przyznanie mu prawa do emerytury, a decyzją z dnia 25 listopada 2013 r. Zakład Ubezpieczeń społecznych przyznał mu do niej prawo od dnia 1 września 2013 r. Powód w dniu 2 grudnia 2013r. złożył wniosek o zawieszenie emerytury od stycznia 2014 roku z uwagi na fakt pobierania przez siebie renty strukturalnej.

W dniu 16 grudnia 2013 r. ZUS wydał decyzję, w której zawiesił emeryturę powoda od dnia 1 stycznia 2014 r. Powód w dniu 2 lipca 2014 r. zwrócił przelewem na rzecz ZUS kwotę 4 590,59 zł stanowiącą wypłaconą emeryturę za okres od września do grudnia 2013 roku – tj. za czas, kiedy pobierał rentę strukturalną i emeryturę. Ponadto, w dniu 7 listopada 2014 r. powód wniósł o uregulowanie zawieszonych emerytur, wskazując, że uchyla się na podstawie art. 84 kc od skutków oświadczenia woli polegającego na złożeniu wniosku o wstrzymanie wypłaty emerytury, gdyż zostało złożone pod wpływem błędu – myślał, że w przypadku pobierania renty strukturalnej emerytura mu nie przysługuje, a sam ZUS zwrotu dokonanego przez powoda nie poddał w wątpliwość.

W dniu 5 grudnia 2014 r. ZUS wydał decyzję odmawiającą spłaty świadczenia za okres od września 2013 roku do 1 września 2014 roku. Następnie, wyrokiem z dnia 10 czerwca 2015 r. Sąd Okręgowy w (...) zmienił decyzję ZUS i przyznał B. D. prawo do ponownej wypłaty emerytury za okres od września do grudnia 2013 r., która została przez niego zwrócona, a w pozostałym zakresie oddalił odwołanie. Na skutek wniesionej przez B. D. apelacji od powyższego wyroku Sąd Apelacyjny w P. utrzymał zaskarżone orzeczenie i oddalił apelację.

W dniu 30 czerwca 2017 r. Kierownik Biura Powiatowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w P. ustalił kwotę nienależnie pobranych przez B. D. płatności na kwotę 19.905,12 zł – była to kwota nienależnie pobranych płatności tytułem renty strukturalnej, która powinna zostać pomniejszona o kwotę emerytury. Dyrektor (...) Oddziału (...) Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa decyzją z dnia 12 października 2018 r. utrzymał w mocy zaskarżoną decyzję.

W tak ustalonym stanie faktycznym – bezspornym między stronami – Sąd Rejonowy, po pierwsze, powołując się na treść i wykładnię art. 199 kpc stwierdził, że nie było podstaw do odrzucenia pozwu z uwagi na fakt, że nie zaistniała powaga rzeczy osądzonej. Mimo tego iż zarówno strony sporu jak i jego podstawa prawna są tożsame, to inne jest żądanie pozwu – w niniejszym procesie powód domaga się zapłaty na swoją rzecz kwoty, która jego zdaniem doprowadziła do bezpodstawnego wzbogacenia pozwanego, a w postępowaniu toczącym się przed Sądem Okręgowym w (...) pod sygn. (...) o świadczenia z ubezpieczeń społecznych jego żądanie dotyczyło kontroli decyzji organu rentowego – tj. tego, czy słusznie pozwany odmówił mu wypłaty emerytury w formie decyzji. Stąd też mimo tożsamości stron, nie zachodzi tożsamość roszczenia. Inne jest bowiem żądanie powoda co czyni wniosek pozwanego o odrzucenie pozwu niezasadnym.

Odnosząc się zaś do samego żądania pozwu Sąd Rejonowy – powołując się na treść art. 1 kpc, art. 2 kpc, art. 405 kpc oraz orzecznictwo – uznał za niezasadne dochodzenie przez powoda ewentualnych roszczeń w niniejszej sprawie na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu jest niezasadne. Sąd stwierdził bowiem, że zastosowanie w przedmiotowej sprawie ww. przepisów stanowiłoby swojego rodzaju obejście przepisów o systemie ubezpieczeń społecznych, ustawy o emeryturach i rentach oraz ustawy o rentach strukturalnych w rolnictwie, Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki socjalnej z dnia 22 lipca 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad zawieszenia lub zmniejszenia emerytury lub renty – a na podstawie tych przepisów powód miał wypłaconą emeryturę i rentę strukturalną oraz na ich podstawie domagał się zawieszenia wypłaty emerytury. Jednocześnie założenie takie stanowiłoby obejście również przepisów o charakterze procesowym – tj. uzasadniającym kompetencję orzeczniczą organów emerytalno-rentowych oraz sądów ubezpieczeń społecznych. Zdaniem Sądu Rejonowego oczywistym jest, że skoro prawodawca przewiduje taki a nie inny tryb możliwości poddania orzeczeń organów emerytalno-rentowych – weryfikacji w toku kontroli sądowej przez sądy pracy i ubezpieczeń społecznych, to nie można – za pomocą innych instrumentów i instytucji procesowych – tego trybu niweczyć czy też niejako multiplikować. Powód wywodził swoje roszczenie z bezpodstawnego wzbogacenia, dlatego że uważał, iż przysługują mu one – materialnoprawnie – na podstawie norm prawa o systemie ubezpieczeń społecznych i ustawy o emeryturach i rentach, wyłączna zaś droga dochodzenia tych roszczeń jest przed sądami pracy i ubezpieczeń społecznych – i z tej drogi powód już skorzystał (a w sprawie (...) toczącej się przed Sądem Okręgowym w (...))zapadł prawomocny wyrok). Mając na uwadze powyższe Sąd Rejonowy orzekł jak w punkcie 1. wyroku.

Podstawą rozstrzygnięcia w punkcie 2. wyroku był § 8 pkt 5 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu, zaś należne powodowi koszty zastępstwa procesowego zasądzone w punkcie 3. Sąd

Rejonowy ustalił na podstawie § 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (k. 293-300).

Apelację (k. 304-315) od powyższego wyroku Sądu Rejonowego złożył powód, zaskarżając orzeczenie w części – tj. w zakresie punktów 1. i 3. Rozstrzygnięciu Sądu Rejonowego apelujący zarzucił:

- w odniesieniu do punktu 1. wyroku – naruszenie przepisów: art. 405 kc, art. 417 § 1 kc oraz art. 132 § 1 kpc i art. 339 § 1 kpc;

- w odniesieniu do punktu 3. wyroku – naruszenie przepisu art. 102 kpc.

W oparciu o powyższe apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez:

- zasądzenie w punkcie 1. od pozwanego na rzecz powoda kwotę 10.641,60 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 12 listopada 2014 r. do dnia zapłaty;

- uchylenie punktu 3. wyroku.

Ewentualnie powód wniósł o uchylenie wyroku Sądu Rejonowego w zaskarżonej części i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania. W przypadku oddalenia apelacji powód wniósł o zmianę wyroku Sądu Rejonowego w zakresie punktu 3., poprzez nieobciążanie powoda w ogóle kosztami procesu na podstawie art. 102 kpc. Niezależnie od powyższego wniesiono o nieobciążanie powoda w ogóle kosztami postępowania apelacyjnego na podstawie art. 102 kpc oraz o zasądzenie na rzecz pełnomocnika powoda wynagrodzenia od Skarbu Państwa za pomoc prawną udzieloną powodowi w postępowaniu apelacyjnym z urzędu.

W odpowiedzi na apelację (k. 323-324v) pozwany wniósł o jej oddalenie i zasądzenie od apelującego na rzecz pozwanego kosztów zastępstwa procesowego w instancji odwoławczej według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności rozważyć należało zarzut dotyczący naruszenia przez zaskarżony wyrok art.132 § 1 kpc polegający na zwrocie powodowi na rozprawie w dniu 14 stycznia 2020r. pisma z 2 sierpnia 2020r. W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku nie zostały w żaden sposób wyjaśnione motywy takiej decyzji (brak jest też rejestracji rozprawy w dniu 14 stycznia 2020r. co pozwoliłoby na prześledzenie toku rozumowania Przewodniczącego). Z pisma powoda z dnia 23 stycznia 2020r. (k.286) wynika, że to brak zachowania wymogów z art.132 § 1 kpc (brak oświadczenia o doręczeniu pełnomocnikowi drugiej strony odpisu tego pisma) legł u podstaw zarządzenia o zwrocie pisma z dnia 2 sierpnia 2020r. W tym miejscu wskazać należy, że za dyskusyjne uznać należy zakres obowiązku pełnomocnika - z literalnego brzmienia tego przepisu wynika, że w każdym przypadku gdy po stronie przeciwnej występuje pełnomocnik (adwokat, radca prawny, rzecznik patentowy, radca Prokuraturii) powinno nastąpić doręczenie bezpośrednie (bez pośrednictwa sądu). Z drugiej strony można bronić stanowiska (pamiętając o wyjątkowym charakterze tej regulacji) że zdarzają się sytuacje, że składając pismo pełnomocnik może nie posiadać wiedzy o udziale pełnomocnika po drugiej stronie (nie otrzymał wcześniej odpisu pisma z odpisem pełnomocnictwa – art.89 § 1 kpc) i stosowną wiedzę mógłby uzyskać dopiero w przypadku śledzenia na bieżąco akt sprawy. Nie przesądzając definitywnie tej kwestii uznać jednak należy, że podejmując swe decyzje Przewodniczący powinien traktować strony w podobny sposób, konsekwentnie trzymając się wybranej wykładni. Ma to o tyle znaczenie w niniejszej sprawie, że doszło do zwrotu pisma powoda z odwołaniem się do braku załączenia oświadczenia o doręczeniu tego pisma pełnomocnikowi pozwanego, podczas gdy inne stanowisko zajęto w odniesieniu do odpowiedzi na pozew. W chwili kiedy ta odpowiedź została złożona (7 maja 2019r.) powód był już reprezentowany przez pełnomocnika (stosowne postanowienie wydano 22 stycznia 2019r., a konkretną osobę wyznaczono w tym charakterze pismem z dnia 4 lutego 2019r. (które trafiło do sądu 11 lutego 2019r.). W tej sytuacji analogicznej do tej z pisma z 2 sierpnia 2019r. Przewodniczący postąpił jednak inaczej i odpis odpowiedzi na pozew doręczył pełnomocnikowi powoda (na rozprawie w dniu 13 sierpnia 2019r.). Taki brak równowagi przy potraktowaniu stron sprawia, że decyzja o zwrocie pisma powoda z dnia 2 sierpnia 2019r. potraktowana być musi

jako naruszająca przepisy postępowania (prawo do rzetelnego procesu i równości – art.6 ust.1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, oraz art.32 Konstytucji). Poza tym trudno nie wytknąć mało lojalnego postępowania Sądu w zakresie pisma z dnia 2 sierpnia 2019r. Pomimo, że pismo to trafiło do Sądu w dniu 7 sierpnia 2019r. (k.181) zarządzenie o zwrocie tego pisma wydano dopiero w dniu 14 stycznia 2020r. (k.280) tj. po ponad 5 miesiącach przez co stronie powodowej niewątpliwie utrudniono obronę jej praw. Gdyby do zwrotu doszło bowiem wcześniej niż na ostatnim terminie rozprawy strona powodowa miałaby możliwość podjęcia odpowiednich działań dla właściwego przedstawienia swego stanowiska. Zarzut naruszenia art.132 § 2 kpc może być zaś wzięty pod uwagę przez sąd II instancji skoro stosowne zastrzeżenie zostało zgłoszone w terminie określonym w art.162 § 1 kpc (po nowelizacji) tj. w piśmie z dnia 23 stycznia 2020r. złożonym przed posiedzeniem wyznaczonym na publikację orzeczenia.

Uwagi te oznaczają, że Sąd Rejonowy pomijając argumentację prawną zawartą w piśmie z dnia 2 sierpnia 2019r. i nie odnosząc się do zawnioskowanych w tym piśmie dowodów nie rozpoznał istoty sprawy. Uzasadnienie zaskarżonego wyroku wskazuje bowiem na to, że sprawa rozpoznana została wyłącznie w oparciu o argumentację prawną dotyczącą bezpodstawnego wzbogacenia i materiał dowodowy dotyczący tej podstawy prawnej bez jakiegokolwiek odniesienia się do innej możliwej podstawy prawnej (w tym tej wskazanej w piśmie z dnia 2 sierpnia 2019r.). Takie działanie Sądu sprawia, że zaskarżony wyrok podlegać musi uchyleniu (w całości pomimo, że apelacja pomijała punkt 2, który jest jednak ściśle związany z ostatecznym wynikiem sprawy) na podstawie art.386 § 4 kpc (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2020r. V CZ 3/20, Legalis nr 2284486). Orzeczenie o kosztach postępowania apelacyjnego uzasadnia natomiast art.108 § 2 kpc. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy obowiązkiem Sądu Rejonowego pozostanie wzięcie pod uwagę argumentacji prawnej wskazanej jako podstawa żądania w piśmie z dnia 2 sierpnia 2019r. i odniesienie się tej podstawy jak i do dowodów zgłoszonych w tym piśmie. Czynienie w tym zakresie przez Sąd Okręgowy uzupełniających ustaleń i odnoszenie się na etapie postępowania apelacyjnego do podstawy prawnej wskazanej w piśmie z dnia 2 sierpnia 2019r. stanowiłoby w praktyce pozbawienie stron drugiej instancji (pomijając kwestię możliwości przesłuchania powoda na te dodatkowe okoliczności– art. 505¹¹ kpc).

Kasacyjne orzeczenie Sądu Okręgowego przesądza tym samym o bezzasadności żądania pozwu (i apelacji) opartego na przepisach o bezpodstawnym wzbogaceniu. W tym zakresie Sąd Okręgowy podziela ustalenia faktyczne oraz stanowisko prawne zaprezentowane w zaskarżonym wyroku, że skoro żądanie powoda było wcześniej przedmiotem rozpoznania przez sąd (gdy powód domagał się spłaty świadczenia emerytalnego za okres od 1 stycznia 2014r. do 30 września 2014r. w kwocie 10.641,60 zł) i prawomocnie uznano, że brak jest podstaw do wypłaty tej kwoty przez pozwanego na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych to nie sposób uznać, by pozwany nie wypłacając żądanej przez powoda kwoty stał się bezpodstawnie wzbogacony (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2003r. III CKN 1211/00, Legalis nr 278581). Oparcie żądania na twierdzeniach o bezpodstawnym wzbogaceniu sprawia przy tym, że wbrew zarzutom apelacji nie występowały podstawy do odrzucenia pozwu wobec odrębności prawnej takiego żądania (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 grudnia 1997r. III CZP 57/97, OSNC 1998/5/74).

Michał Wysocki